

**ՀՈԳԵՎՈՐ-ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՄՆԵՐԸ
ԵՎ ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՐՑԵՐԸ
ՀԻՔՐԻԴԱՅԻՆ ԻՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ**

Գազիկ Հարությունյան, Արա Մարջանյան

Բանալի բառեր՝ հոգևոր և տեխնոլոգիական ռեսուրսներ, ԳՀՓԿՄ ծախսեր, հիբրիդային պատերազմներ, դաշնակիցներ:

Կասկած չի հարուցում, որ հասարակության զարգացումը մեծ մասամբ, եթե ոչ՝ հիմնականում, պայմանավորված է ձեռք բերված գիտելիքներով և այդ գիտելիքներն օգտակար տեխնոլոգիաների վերածելու կարողությամբ: Մրա հետ մեկտեղ՝ հասարակության և գիտատեխնոլոգիական ոլորտի կառուցողական զարգացումը հնարավոր է միայն համապատասխան հոգևոր, մշակութաքաղաքակրթական հենքի առկայության պարագայում: Դրա օրինակն է եվրոպական եկեղեցա-համալսարանական համակարգի ձևավորումը Կառլոս Մեծի հրամանով, որի կապիտուլյարիայով (կարգադրությամբ)՝ դեռևս 800թ. զանգվածաբար ստեղծվեցին վանական դպրոցներ. այս նախաձեռնությունը հետո արդեն անվանեցին «եվրոպական քաղաքակրթության մեծ խարտիա»: Այդ դպրոցների հիման վրա հետագայում ստեղծվեցին բազմաթիվ համալսարաններ, որոնք դարձան եվրոպական հոգևոր և գիտատեխնոլոգիական առաջընթացի լոկոմոտիվը:

Այդ նույն եվրոպական պատմությունից երևում է, որ հոգևոր արժեքների ձևախեղման ընթացքում «գիտելիքն անխուսափելիորեն ուժի վերածելու» գործելակերպը հաճախ հանգեցնում է ողբերգական վախճանի ինչպես սեփական պետության և հասարակության, այնպես էլ այլ երկրների ժողովուրդների համար: Իհարկե, կրոնական-հոգևոր պատկերացումների հետ գիտելիքների փոխհարաբերությունները միշտ չէ, որ հարթ են ընթացել

* «Նորավանք» ԳԿՀ գործադիր տնօրեն:

** «Նորավանք» ԳԿՀ փոխտնօրեն, տ.գ.թ., ՄԱԿ ազգային փորձագետ էներգետիկայի գծով:

(հիշենք թեկուզ ինկվիզիցիայի դարաշրջանը կամ էլ շարունակական միջդավանաբանական պատերազմները), սակայն գաղափարախոսական հակադրությունն այդ երկու կատեգորիաների միջև կարող է հանգեցնել լայնածավալ ողբերգության: Նման սցենար տեղի է ունեցել, օրինակ, Գերմանիայում, որը մինչև Երկրորդ համաշխարհային պատերազմը առաջատար դիրք էր զբաղեցնում գիտատեխնոլոգիական ոլորտում¹, սակայն նացիստական գաղափարախոսությունը համաշխարհային մասշտաբի արհավիրքի հանգեցրեց: Այս դեպքն, ի դեպ, մեկ անգամ ևս ցայտուն ցույց է տալիս, որ լուրջ մեկ գաղափարախոսության մոնոպոլ գերիշխանությունը՝ անկախ աշխարհայացքային ուղղվածությունից, կարող է հանգեցնել ծանր փորձությունների ինչպես տվյալ երկրի, այնպես էլ առհասարակ համաշխարհային հանրության համար [1]: Սակայն ակնհայտ է և այն, որ հասարակության գիտատեխնոլոգիական, մտավոր աղքատացումը բերում է հոգևոր դեգրադացման, ինչն էապես արգելակում, եթե չասենք՝ անհնար է դարձնում տվյալ հասարակության որևէ զարգացում: Կարելի է փաստել, որ մտավոր և հոգևոր ոլորտների միջև գործում է կարծր հակադարձ կապ, և հասարակության կառուցողական զարգացման համատեքստում դրանք հանդես են գալիս որպես մեկ ամբողջություն: Ուստի, այս կատեգորիաների միջև անհրաժեշտ ռեսուրսային համամասնությունների պահպանումը հարկ է ընդունել որպես ազգային անվտանգության կարևորագույն խնդիր:

Վերը ներկայացված նկատառումների համատեքստում արդի իրողություններին պետք է վերաբերվել առանձնակի ուշադրությամբ: Երկրներ աշխարհակարգի փլուզումից հետո «ազատ աշխարհի» գաղափարախոսները «հաջողությունից զլխապատույտի մեջ ընկան»։ նրանք զգալիորեն արագացրին սեփական երկրներում «զարգացած», իսկ այլախոհների կարծիքով՝ «տոտալիտար» կամ «իմպերիալիստական» լիբերալիզմի կառուցման տեմպերը, ինչն ուղեկցվում էր այդ ունիվերսալ աշխարհայացքի գաղափարական հիմքերի բացարձակացմամբ և գոեհկացմամբ (նշենք, որ այս զբաղմունքը *post factum* նեոլիբերալներին հարազատացրեց տապալված «սոցճամբարի» բյուրոկրատացված նոմենկլատուրայի ներկայացուցիչների հետ): Ավելին, այդ նույն գաղափարախոսները (որոնց երկրները գիտության և ամեն տեսակ տեխնոլոգիաների բնագավառում առաջինն էին աշխարհում և դրա համար էլ հաղթեցին Սառը պատերազմում) սկսեցին արդեն

¹ Մրա ցայտուն դրսևորում կարող է ծառայել թեկուզև այն փաստը, որ Գերմանիայում 1930-ականների սկզբին ապրում էր նորեյան 32 մրցանակակիր՝ ավելի, քան աշխարհի ցանկացած այլ երկրում:

ձևախեղված գաղափարախոսական դոգմաներ սերմանել այն հասարակություններում, որոնք քաղաքակրթական կողք միշտ չէ, որ համատեղվում էր ներդրվող մոդելի հետ: Միննույն ժամանակ, կիրառվում էր գիտելիքները ոչ կառուցողական ուժի վերածելու ողջ զինանոցը, մանավանդ այն դեպքում, երբ հին ձևերով չէին գործում (սովորական՝ ռազմական ներխուժման միջոցով), այլ՝ երբ կիրառում էին նոր տեխնոլոգիաներ՝ «գունավոր հեղափոխությունների» տիպի, որոնք պահանջում էին այն հասարակության բոլոր բնութագրերի հիմնավոր իմացություն, որտեղ կիրառվում էր այդ մեթոդը: Հատկապես նշենք, որ նման գաղափարախոսական ներխուժման ենթարկվող երկրներում երբեմն բավական զգալի գիտատեխնոլոգիական և կրթական ռեսուրսներ կային, որոնք կամ նպատակաուղղված ձևով ոչնչացվում էին, կամ էլ «փափուկ ռեֆորմացվում» էին՝ այդ նույն վերջնարդյունքով¹: Նման քաղաքականությունը թույլ է տալիս զուգահեռ անցկացնել այս գործընթացների և Երրորդ ռեյխի տխրահռչակ «Օստ» պլանի միջև, որը, մասնավորապես, նախատեսում էր գիտատեխնոլոգիական կառույցների վերացում օկուպացված արևելատերակայական երկրներում² [2, 3]: Զարմանալի չէ նաև այն, որ մտավոր հենքի վերացումը Մեծ Մերձավոր Արևելքի երկրներում նպաստել է իսլամական արժեքների ձևախեղմանն ու ռադիկալացմանը և դրանով իսկ հավելյալ ծանրակշիռ ազդակ է հանդիսացել ԻԼԻՊ ձևավորման գործում:

Գաղափարախոսական առումով իրականացվող ուլտրալիբերալ քաղաքականությունը կարող էր համեմատվել նաև կոմինտերնականի հետ: Մակայն, շնորհիվ այսպես կոչված «փափուկ ուժի», այսօր հասարակությունում գաղափարախոսական պատկերացումների ներդրման գործընթացը տեղի է ունենում շատ ավելի կոշտ ձևով, իսկ երբեմն էլ հանգեցնում է այն երկրների բնակչության զանգվածային ոչնչացման, որոնցում ներդրվում էին «առաջավոր գաղափարները»³, ինչը հիշեցնում է Պոլ Պոտի հայտնի արարքները Կամբոջայում: «Ներքին գաղափարական թշնամու» դեմ պայ-

¹ Ըստ չինացի ստրատեգների՝ երկրի նվաճման համար առավել արդյունավետ միջոց է հանդիսանում այնտեղ կրթության սեփական համակարգի ներդրումը:

² Багдасарян В., Либералы атакуют образование, <http://rusrand.ru/tv/globalnyy-process/liberaly-atakuyut-obrazovanie>.

³ Арутюнян Г., Мультиполярные реалии, Ближний Восток и геноцид в режиме бегущей строки, http://www.noravank.am/rus/articles/detail.php?ELEMENT_ID=12307&sphrase_id=63648. Նշենք նաև, որ այս համատեքստում կարելի է փոքր-ինչ ներողամտաբար վերաբերվել ԿԺԴՀ միջուկային քաղաքականությանը, որն ինքնատիպ պաշտպանական մեխանիզմ է այլ երկրների միջամտության դեմ, չէ՛ որ դժվար չէ պատկերացնել այդ բնավ ոչ կատարյալ պետության հասարակության վիճակը հնարավոր ագրեսիայից հետո:

քարն այսօր նույնպես ավելի հմուտ է վարվում, քան անցյալի տոտալիտար ռեժիմներում. տեղեկատվա-լրատվական և տնտեսական ազդեցության «փափուկ» տեխնոլոգիաները թույլ են տալիս «լուծել ընդդիմախոսների հարցերը»՝ նրանց չուղարկելով (կախված ռեժիմի առանձնահատկությունից) գազախցիկներ կամ «եռյակի» տրիբունալ՝ «գնդակահարել» պարտադիր դատավճռով:

Մակայն, ինչպես և բոլոր ժամանակներում, հոգևոր և գիտական ոլորտների ներկայացուցիչները գտնում էին իրենց այլախոհական մտքերը հասարակությանը հասցնելու ձևերը: Եվ եթե առաջինները վախճանաբանական (էսխատոլոգիական) ժանրում վկայակոչում էին ավետարանական ճշմարտությունները (այն ոգով, որ ավելի շատ պետք է վախենալ նրանցից, ովքեր հոգին են սպանում, և ոչ թե նրանցից, ովքեր սպանում են մարմինը), ապա երկրորդները հրապարակում էին փաստարկված աշխատություններ «կուսակցության ու կառավարության» ուղեգծի կործանարարության մասին (տե՛ս, օրինակ, [4, 5]): «Հաղթանակած լիբերալիզմի» հասարակություններում այլախոհությանը զուգահեռ՝ գլոբալ հարթությունում խռովություն հասունացավ պարտադրվող դոգմաների դեմ, որոնք հանգեցնում էին ոչ միայն ինքնության կորստի, այլև ուղեկցվում էին քաղաքական թելադրանքով, սոցիալական ոլորտի և տնտեսության այլասերմամբ: Արդյունքում՝ գաղափարախոսական բողոքը ձեռք է բերել նաև աշխարհաքաղաքական չափում, և սկսվել է երկրորդ, այս անգամ՝ բազմաբևեռ «Մառը պատերազմը» [6]:

Այս դիմակայության արդյունքում գերիշխող համակարգը ցավոտ հարվածներ ստացավ և մի փոքր ընկրկեց իր դիրքերից՝ տեղը զիջելով բազմաբևեռ իրողություններին: Միևնույն ժամանակ, «հիբրիդային» բնույթ ընդունած առձակատուրը տարբեր աշխարհագրափարախոսական կենտրոնների միջև առայժմ լուրջ սկսել է բորբոքվել: Բնական է, որ այս պայքարում առաջնագիծ են դուրս գալիս գիտելիքներն ու տեխնոլոգիաները. իզուր չէ, որ ամերիկյան ստրատեգները կարծում են, թե նոր տիպի պատերազմներում գլխավոր գեները լինելու են դիմակայող կողմերի բանականությունն ու իմացական կարողությունները: Այսօր կան բոլոր հիմքերը կարծելու, որ նմանատիպ «հիբրիդային պատերազմները» բազմաբևեռ համակարգում ձեռք են բերում շարունակական բնույթ: Ավելին, հետևելով ռազմաքաղաքական մոդային՝ արդիական «հիբրիդային» հարաբերություններ են հաստատվում նաև առօրյա կյանքի շատ ոլորտներում, դրա համար էլ կարծես թե խաղաղ իրողությունները նույնպես ձեռք են բերում «հիբրիդային» ուրվագծեր: Դա թույլ է տալիս Ջորջ Օրուելի «պատերազմը խաղա-

դությունն է» հայտնի մարգարեությանը հավելել այն արտահայտությունը, որ «խաղաղությունը դա պատերազմն է»:

Բնական է, որ այսօրինակ խաղաղության ու պատերազմի պայմաններում հատուկ կարևորություն է ստանում դաշնակիցների հարցը, որոնց, իհարկե, ցանկալի է ընտրել գաղափարաքաղաքակրթական չափանիշներով: Հարկ է փաստել, որ այս գործում ամենաառաջավորն անգլոսաքսոնական հանրությունն է: Այնինչ, «Սլավոնական աշխարհը» փափուկ տեխնոլոգիաների ազդեցության արդյունքում գրեթե լիովին մասնագատված է, այսինքն՝ «հիբրիդային» իրողություններում շատ բան թելադրվում է քաղաքական կոնյունկտուրայով, և դաշնակիցները գոյանում են ոչ միայն գաղափարական հատկանիշներով (տե՛ս, օրինակ, [6]): Դրա համար էլ օրինաչափությունների և միտումների վերհանումն այս հարցում բավական հրատապ խնդիր է թվում և արժանի է ավելի հանգամանալի դիտարկման: Այս նպատակով օգտակար է դիմել տարբեր երկրների հանրային կարծիքին՝ դաշնակցային հարաբերությունների ձևավորման հարցում:

Այս համատեքստում մեծ հետաքրքրություն են ներկայացնում *WIN/Gallup International* ընկերության 2016թ. նոյեմբեր-դեկտեմբերին անցկացրած գլոբալ հարցման արդյունքները: Հարցումն իրականացվել է «Տարվա վերջը» (*End of the Year*)¹ ամենամյա նախագծի շրջանակներում, որի ընթացքում աշխարհի 68 երկրներում հարցման ենթարկվածներին տրվել է հետևյալ հարցը. «Աշխարհի ռազմական առավել մեծ պոտենցիալ ունեցող 6 երկրներից՝ ԱՄՆ, Չինաստան, Ռուսաստան, Ֆրանսիա, Մեծ Բրիտանիա և Հնդկաստան, ո՞րը կնախընտրեիք որպես դաշնակից Ձեր երկիր ռազմական ներխուժման պարագայում»²: Հարցման արդյունքներն ավելի վաղ վերլուծվել և ընդհանրացվել են մեր աշխատանքներում [7, 8]: Այստեղ կանգ կառնենք այն ասպեկտների վրա, որոնք չեն շոշափվել նշված հետազոտություններում:

Հիմնվելով հարցման արդյունքների վրա՝ *Աղյուսակ 1*-ում ներկայացված են առաջին 8 երկրների ցանկերը, որոնք որպես ռազմավարական դաշնակից ընտրել են ԱՄՆ-ը, ՌԴ-ն և Չինաստանը համապատասխանա-

¹ WIN/Gallup International. End of year 2016. Gallup International/Ромир, 02.05.2017, http://romir.ru/studies/904_1493672400/.

² Հարցման է ենթարկվել ավելի քան 66.5 հազ. մարդ: Յուրաքանչյուր երկրում հարցումն իրականացվել է ազգային ռեպրեզենտատիվ ընտրանքով: Ռուսաստանում դաշտային աշխատանքներն իրականացվել են Romir հետազոտական հոլդինգի կողմից՝ քաղաքային ռեպրեզենտատիվ ընտրանքով (1000 հարցվող), Հայաստանում՝ *Marketing Professional Group LLC* ընկերության կողմից, անձնական հարցման ճանապարհով, քաղաքային ռեպրեզենտատիվ ընտրանքով (1104 հարցվող): Միջինասիական հանրապետություններում և Վրաստանում հարցումներ չեն իրականացվել:

բար: Երկրների հերթականությունը բերվում է ըստ հարցվողների նախընտրությունների նվազման աստիճանի՝ արտահայտված տոկոսներով: Աղյուսակում նշված է նաև երկրների ընդհանուր թիվը, որտեղ հարցվողները նախընտրությունը տվել են այս կամ այն երկրին: Օրինակ, ԱՄՆ-ը ընտրվել է աշխարհի 44 երկրում, ՌԴ-ն և Չինաստանը՝ 22 երկրում (Մեծ Բրիտանիան՝ 21, Ֆրանսիան՝ 19, Հնդկաստանը՝ 7 երկրներում): «Ընտրվել են»-ն այստեղ նշանակում է, որ այս կամ այն երկրին նախապատվության աստիճանը շատ ավելի բարձր է, քան նախապատվության այն մեծությունը, որը ստացվել է հարցվողներից «նշվածներից և ոչ մեկը» տարբերակի համար, և ավելի բարձր է, քան հարցման արդյունքների վրիպման ընդգրկումը (3%): Ինչպես երևում է *Աղյուսակ 1*-ից, 68 երկրներից (որոնցում իրականացվել է հարցումը) միայն 10-ում է այս կամ այն տերությունը ընտրելը կրել վառ արտահայտված բնույթ՝ նախապատվության ավելի քան 65% աստիճանով: Այնպիսի երկրներ, որոնք ակնհայտ կնախընտրելին Ֆրանսիան, Մեծ Բրիտանիան կամ Հնդկաստանը, չեն եղել:

Աղյուսակ 1

ԱՄՆ-ը, ՌԴ-ն կամ Չինաստանը համապատասխանաբար որպես ռազմական դաշնակից ընտրած առաջին 8 երկրները, 2016թ., WIN/Gallup Int. Հարցվողների նախընտրության աստիճանը՝ ներկայացված է տոկոսներով, երկրների հերթականությունը՝ ըստ նախընտրությունների նվազման աստիճանի

No	ԱՄՆ, ընդամենը 44 երկիր		ՌԴ, ընդամենը 22 երկիր		Չինաստան, ընդամենը 22 երկիր	
41	Կոսովո	92%	Մոնղոլիա	71%	Պակիստան	772%
42	Հվ.Կորեա	81%	Հայաստան	67%	ՌԴ	444%
43	Պապուա Նոր Գվինեա	70%	Սերբիա	56%	Թաիլանդ	229%
44	Իսրայել	68%	Հունաստան	48%	Աֆղանստան	222%
45	Ֆիլիպիններ	67%	Չինաստան	47%	Նիգերիա	221%
46	Ալբանիա	66%	Բուլղարիա	42%	Պաղեստին	117%
47	Վիետնամ	66%	Ուկրաինա	33%	Սերբիա	116%
48	Ճապոնիա	64%	Սլովենիա	30%	Պարագվայ	116%

Հատկանշական է, որ յոթ երկիր ընտրել է ԱՄՆ-ը (Կոսովո, Հվ.Կորեա, Պապուա Նոր Գվինեա, Իսրայել, Ֆիլիպիններ, Ալբանիա, Վիետնամ), ինչը վկայում է դեպի ԱՄՆ այդ երկրների հասարակությունների կողմնորոշման և նրա հանդեպ վստահության բարձր աստիճանի մասին: Երկու երկրների հասարակությունները նման բարձր վստահությամբ վերաբերվում են

Ռուսաստանին՝ Մոնղոլիան և Հայաստանը, և միայն Պակիստանի հասարակությունն է, որ բավական միանշանակորեն ընտրել է Չինաստանը (հարցվողների 72%-ը): Հասկանալի է, որ այսպիսի ընտրությունն արդյունք է հնդկա-պակիստանյան երկարատև դիմակայության, որում Պակիստանը ռազմավարական առումով կողմնորոշված է համագործակցելու Չինաստանի հետ: Նման համագործակցությունը, որը հաստատված է ոչ միայն հանրային կարծիքով, այլ նաև երկարատև ռազմատեխնիկական և տնտեսական գործակցությամբ, պետք է դասել իսկական դաշնակցային հարաբերությունների կարգին:

Երկրորդ երկիրը, որտեղ Չինաստանը մեծ նախապատվություն է վայելում, Ռուսաստանն է (44%), ընդ որում՝ Ռուսաստանն ընտրել է Չինաստանում հարցվողների 47%-ը (Չինաստանը հինգերորդ երկիրն է, որն ընտրել է Ռուսաստանը): Այսինքն՝ այս երկու միջուկային երկրների՝ ՄԱԿ Անվտանգության խորհրդի անդամների փոխադարձ ձգողականությունը կազմում է միջինը 46%: Այսքան էական փոխադարձ ձգողականությունն էլ հենց հիմք է հանդիսանում ուժի՝ նշանակությամբ երկրորդ գլոբալ աշխարհաքաղաքական բևեռի ձևավորման համար (ավելի մանրամասն տե՛ս [8]): Թաիլանդը (3-րդ երկիր, 29%)¹ և Աֆղանստանը (4-րդ երկիր, 22%) գտնվում են Չինաստանի ձգողականության ոլորտում հիմնականում տնտեսական, ռազմատեխնիկական և հաղորդակցային գործոնների գծով²: Այդ ձգողականությանը հավելյալ նպաստում է զգալի (օրինակ՝ տարածքային) որևէ հակասության բացակայությունը նրանց միջև: Իսկ Աֆղանստանի պարագայում այն ուժեղանում է Աֆղանստանի, Չինաստանի, Տաջիկստանի և Պակիստանի միջև համագործակցության համակարգի ստեղծման իրողություններով, որը, մասնավորապես, կոչված է դիմակայելու հնարավոր ուղղորակական սպառնալիքին և ահաբեկչությանը:

Սերբիայի առկայությունն այն երկրների շարքում, որոնք ընտրել են Չինաստանը, ըստ մեզ, բացատրվում է ոչ այնքան տնտեսական կամ ռազմատեխնիկական գործոններով, որքան Ռուսաստանի հետ սերբական հասարակության ինքնատիպ համերաշխությամբ և ՌԴ-Չինաստան ռազմա-

¹ Թաիլանդում հարցվողների 38%-ն ընտրել է ԱՄՆ-ը (ԱՄՆ-ն ընտրած 34-րդ երկիր 44-ից):

² Համաձայն հեղինակավոր *janes.com*-ի, Չինաստանը և Թաիլանդը պայմանավորվել են ակտիվացնել պաշտպանական-արդյունաբերական համագործակցությունը դեռևս 2014թ., երբ Չինաստանի վարչապետ Լի Վեցյանն այցելել էր Թաիլանդ: 2017թ. փետրվարին Թաիլանդում առաջին անգամ ցուցադրվեցին չինական *KS-ICM* զենիթահրթիռային համակարգի տարրերը: Իսկ ավելի վաղ Թաիլանդը պաշտոնապես հաստատել էր չինական *VT-4* տանկեր գնելու մասին տեղեկատվությունը:

վարական դաշինքին աջակցությամբ՝ ի հակակշիռ ԱՄՆ-ի և ՆԱՏՕ-ի [9]: Այսպիսով, Չինաստանի հետ դաշնակցային հարաբերությունների առումով Սերբիայի դիրքորոշումն ավելի շատ պայմանավորված է Չինաստանի հետ Ռուսաստանի ռազմավարական մերձությամբ, քան քաղաքակրթական ընդհանրության և հոգևոր մերձության վրա հիմնված իրական դաշնակցային հարաբերություններով:

Բոլորովին այլ է վիճակը Ռուսաստանի հետ Սերբիայի դաշնակցային համագործակցության պարագայում, որի օգտին արտահայտվել է սերբ հարցվողների 56%-ը (3-րդ երկիրն է, որ ընտրել է ՌԴ-ն): Այստեղ վճռորոշ դեր են խաղում, ըստ մեզ, պատմական գործոնն ու սլավոնական ժողովուրդների ընդհանրությունը: Ռուսաստանն ընտրած երկրների առաջին ութնյակում սլավոնական աշխարհի ևս երեք ներկայացուցիչների՝ Բուլղարիայի (42%, 6-րդ երկիր), Ուկրաինայի (33%, 7-րդ երկիր)¹ և Սլովենիայի (30%, 8-րդ երկիր)² առկայությունը հաստատում է այս տեսակետը: Հատկանշական է, որ 2016թ. վերջին Ռուսաստանը նախընտրել էր ուկրաինացի հարցվողների 33%-ը, չնայած այդ երկրների միջև գործնականում ռազմական դիմակայության³ առկայությանը: Այսինքն՝ այստեղ ևս կարևոր տեղ է զբաղեցնում այդ երկու ժողովուրդների քաղաքակրթական մերձությունը, թեև մենք հակված չենք չափազանցել «սլավոնական եղբայրության» դերը հայտնի քաղաքական իրադարձությունների համատեքստում: Օրինակ, հարցվողների 49%-ը Լեհաստանում ընտրել է ԱՄՆ-ը (24-րդ երկիր), ևս 10%-ը՝ Մեծ Բրիտանիան (21-րդ երկիր), իսկ Ռուսաստանը և մյուս տերությունները ստացել են 3%-ից պակաս⁴:

Միննույն ժամանակ, հատկանշական է, որ որպես դաշնակից Ռուսաստանն ընտրել են ինչպես Հայաստանը (67%, 2-րդ երկիր)՝ իբրև ՀԱՊԿ անդամ, այնպես էլ ՆԱՏՕ անդամ Հունաստանը (48%, 4-րդ երկիր): Մեր կարծիքով, դա հետևանք է ոչ միայն Օսմանյան կայսրության դեմ այդ երկրների ընդհանուր պայքարի, այլև ընդհանուր բյուզանդական արժեքներին և ավանդույթներին պատկանելության, որոնք այժմ այդ ժողովուրդները

¹ Հարցվողների 35%-ն Ուկրաինայում ընտրել է ԱՄՆ-ը (38-րդ երկիր), 11%-ը՝ Մեծ Բրիտանիան (11-րդ երկիր):

² Սլովենիայում հարցվողների 8%-ն ընտրել էր Մեծ Բրիտանիան (11-րդ երկիր):

³ Նշենք, որ ուկրաինացի հարցվողների 35%-ն ընտրել էր ԱՄՆ-ը: Այսպիսով, Ուկրաինան 44 երկրից 38-րդն է, որոնք ընտրել են ԱՄՆ-ը և 7-րդը, որ ընտրել է Ռուսաստանը:

⁴ Ավելացնենք, որ Չեխիայում հարցվողների 32%-ն ընտրել է ԱՄՆ-ը (41-րդ երկիր), 15%-ը՝ Մեծ Բրիտանիան (12-րդ երկիր), 6%-ը՝ Ֆրանսիան (19-րդ երկիր) և միայն 3%-ից պակասն է ընտրել Ռուսաստանը:

փորձում են վերածնել: Վերջապես, Ռուսաստանն ընտրած առաջին երկիրը Մոնղոլիան է (71%), իսկ հինգերորդը՝ միջուկային Չինաստանը (47%), ինչն ամենայն ակնհայտությամբ ընդգծում է ուժի երկրորդ գլոբալ աշխարհաքաղաքական բևեռի ասիա-խաղաղովկիանոսյան չափումը և մատնանշում Եվրասիական ինտեգրացիոն գործընթացի վեկտորը¹:

Ռուսաստանին նախապատվություն տվել է նաև ՆԱՏՕ անդամ ևս մեկ երկրի՝ Թուրքիայի հարցվողների 23%-ը (11-րդ երկիր, որն ընտրել է ՌԴ-ն), այն դեպքում, երբ աշխարհի մյուս առաջատար ռազմական տերությունները, ներառյալ ԱՄՆ-ը, այստեղ 3%-ից քիչ են հավաքել: Այս հանգամանքը, մեր կարծիքով, հետևանք է ոչ միայն ԱՄՆ-ի հանդեպ վերաբերմունքի նկատելի սառեցման՝ Թուրքիայում 2016թ. պետական հեղաշրջման փորձից հետո, կամ էլ Եվրոպայից ընդհանուր հիասթափության՝ կապված Թուրքիայի մուտքը ԵՄ չթույլատրելու հետ: Նման արդյունքը պայմանավորված է նաև Թուրքիայի բնակչության ազգային կազմով, թուրքական հասարակությունում տարբեր էթնիկական և կրիպտոազգային խմբերի (հայկական, հունական և այլն) բազմավեկտոր կողմնորոշմամբ: Այս եզրահանգումը հաստատվում է նաև այն հանգամանքով, որ *WIN/Gallup Int*-ի հարցումը Թուրքիայում իրականացվել է ազգային ռեպրեզենտատիվ ընտրանքի հիման վրա: Հասկանալի է, որ Թուրքիայում հարցվողների 31%-ը առաջադրված հարցի համար ընտրել է պատասխանի «նշված 6 առաջատար տերություններից և ոչ մեկը» տարբերակը²:

ԱՄՆ-ը որպես դաշնակից նախընտրելու ամենաբարձր աստիճանն ըստ հարցման տվյալների նշվել է Կոսովոյում (92%, ԱՄՆ-ն ընտրած 44 երկրից 1-ինը), ինչը զարմանալի չէ, քանի որ հենց ԱՄՆ-ին է (և ՆԱՏՕ-ին) Կոսովոն պարտական իր գոյության փաստով: ԱՄՆ-ն ընտրել է Ալբանիայի հարցվողների 66%-ը (ԱՄՆ-ն ընտրած 6-րդ երկիր, և մոտիվացիան այստեղ նույնպես պայմանավորված է Կոսովոյի հարցում ԱՄՆ դիրքորոշմամբ): Բավական բարձր է ԱՄՆ-ին նախընտրելու աստիճանը Հվ. Կորեայում (81%, 2-րդ երկիր) և Ճապոնիայում (64%, 8-րդ երկիր), ինչը, հասկանալի է, արդյունք է տարածաշրջանային աշխարհաքաղաքական իրողությունների, որոնք պատմականորեն ստեղծվել են Ասիա-խաղաղովկիանոսյան տարածաշրջանում Երկրորդ համաշխարհային և Կորեական պատերազմներից

¹ Հիշեցնենք, որ միջինասիական հանրապետություններում հարցում չի իրականացվել: Կարելի է մեծ համոզվածությամբ ենթադրել, որ հակառակ պարագայում այստեղ ևս Ռուսաստանն ու Չինաստանը կգրադեցնեին առաջատար դիրքեր:

² Իրավիճակը նույնն է նաև Իրանում՝ հարցվողների 30%-ը նույն պատասխանն է տվել:

հետո, ինչպես նաև այն ընդհանուր մտահոգության արդյունքն է, որ ստեղծվել է այդ երկրներում Չինաստանի վերելքի և Հս. Կորեայի աճող ռազմական հզորության պատճառով: ԱՄՆ-ի հետ դաշնակցային հարաբերությունների հանրային աջակցության աստիճանը բարձր է նաև Իսրայելում, որտեղ հարցվողների 68%-ը նախընտրել է ԱՄՆ-ը (4-րդ երկիր): Այս երկրում հարցման ենթարկվածների պրագմատիկության մասին է վկայում այն, որ լորդ Բալֆուրի՝ «Պաղեստինում հրեա ժողովրդի համար ազգային օջախ ստեղծելու» մասին հռչակագրի 100-ամյակի տոնակատարության նախօրեին Մեծ Բրիտանիային իր նախապատվությունն է տվել հարցվողների ոչ ավելի, քան 3%-ը: Այս համատեքստում ուշագրավ է թվում նաև հետևյալ հանգամանքը:

ԱՄՆ-ն ընտրած առաջին 8 երկրների շարքում չկա և ոչ մի երկիր «Անգլոսաքսոնական աշխարհից»¹: Ընդհակառակը, այստեղ կան երկու նորմալիզատոր-երկրներ² «Հիերոգլիֆների աշխարհից»՝ Հվ. Կորեան և Ճապոնիան, և էլի երկու երկիր, որոնք հարում են այդ աշխարհին՝ Ֆիլիպինները և Վիետնամը: Եվ սա՝ չնայած այն բանին, որ թե՛ Վիետնամի, թե՛ Ճապոնիայի հասարակություններն ԱՄՆ-ին հիշեցնելու բան ունեն: Նման իրավիճակը, ըստ մեզ, վկայում է այն արդյունավետ մեխանիզմի մասին, որը մշակել է ԱՄՆ-ը և ուղղել պատմական վիրավորվածությունը հաղթահարելու, իր հետ դաշնակցային հարաբերություններ պարտադրելու գործին: Այդ մեխանիզմն առաջին հերթին ուղղված է այլ աշխարհների՝ «Հիերոգլիֆների աշխարհի», «Կիսալուսնի աշխարհի», «Սլավոնական աշխարհի» և «Մայրցամաքային Եվրոպայի» նորմալիզատոր-երկրներին (ավելի մանրամասն տե՛ս [10]): Հատկանշական է, որ ս.թ. նոյեմբերին Խաղաղօվկիանոսյան Ասիա կատարած իր մեծ շրջագայության ժամանակ ԱՄՆ նախագահ Դ. Թրամփն այցելեց Ճապոնիա, Հվ. Կորեա, Վիետնամ և Ֆիլիպիններ: Իսկ ավելի վաղ (2017թ. մայիսին) նա այցելել էր նաև Իսրայել: Եվ սա բացատրվում է ոչ միայն Հս. Կորեայի հրթիռամիջուկային պոտենցիալի մեծացման հետ կապված ընդհանուր մտահոգությամբ կամ արաբա-իսրայելական կարգավորման վայրիվերումներով: Կարծում ենք, որ ավելի հիմնարար մակարդակում այս երթուղին թելադրված էր գլոբալ դաշնակցային հարաբերությունների ամրապնդման խնդրով: Չէ՞ որ նշված երկրները կազմում են ԱՄՆ-ը որպես ռազմավարական դաշնակից ընտրած առաջին 8 երկրների կեսից ավելին:

¹ ԱՄՆ, Մեծ Բրիտանիա, Ավստրալիա, Կանադա, Նոր Զելանդիա [10]:

² Հիշեցնենք, որ երկրների այս խմբի նորմալիզատոր-երկիր մենք անվանում ենք սույն խմբի ԳՀՓԿՄ ամենամեծ պոտենցիալն ունեցող երկիրը: Ավելի մանրամասն տե՛ս [10].

Ինչպես արդեն նշեցինք, ԱՄՆ-ն ընտրած առաջին 8 երկրների մեջ չկա «Անգլոսաքսոնական աշխարհի» և ոչ մի երկիր՝ Կանադա (9-րդ), Մեծ Բրիտանիա (11-րդ), Ավստրալիա (23-րդ): Հատկանշական է նաև, որ Չինաստանն ընտրած առաջին 8 երկրների մեջ չկա «Հիերոգլիֆների աշխարհի» և ոչ մի երկիր: Փոխարենը նրանք կան ԱՄՆ-ն ընտրած երկրների շարքում, ընդ որում՝ բավական բարձր դիրքերում (տե՛ս *Աղյուսակ 1*): Իսկ ահա Ռուսաստանն ընտրած առաջին 8 երկրների մեջ կան «Սլավոնական աշխարհի» որոշ երկրներ, բայց այդ խմբի նորմալիզատոր-երկրների՝ Չեխիայի և Սլովենիայի հարցվողները (տե՛ս [7]), այնուամենայնիվ, նախընտրել են ԱՄՆ-ը: Մեր կարծիքով, սա հաստատում է մեր եզրահանգումն [7, 8] առ այն, որ երկրների միակ կոնֆիգուրացիան, որն ի գորու կլինի մրցակցել կոնսոլիդացված «Անգլոսաքսոնական աշխարհի» հետ, կարող է լինել երկրների «Մայրցամաքային դաշինքը», որը կներառի ՌԴ-ն, Չինաստանը, Գերմանիան և Իրանը:

Նոյեմբեր, 2017թ.

Աղբյուրներ և գրականություն

1. *Арутюнян Г.А.*, Критические инфраструктуры и идеология, «21-й ВЕК» #2 (43), с. 5, 2017.
2. *Арутюнян Г.А.*, Информационные и деиндустриализованные общества, «21-й ВЕК», #4 (41), с. 5, 2016.
3. Տեղեկատվական անվտանգություն (խմբ.՝ Հարությունյան Գ.Ա.), Երևան, «Նորավանք», 2017, 316 էջ:
4. *Крауч К.*, Постдемократия, М., Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2010.
5. *Adrian Pabst*, A post-liberal World? Constructive alternatives to liberal globalization amid the threat of neo-fascism. *Special report*, DOC Reasearch Institute, 2017.
6. *Тер-Арутюнянц Г.А.*, Многополярная и ассиметричная Холодная война // Вестник Академии военных наук, М., #4(21), с. 23. 2007.
7. *Марджанян А.А., Арутюнян Г.А.*, Союзники на фоне научно-технологического пейзажа. Материалы Третьей международной конференции «Экспорт демократии» и сетевые технологии. Фонд исторической перспективы / РГГУ, Москва, 18 мая, 2017.
8. *Марджанян А.А.*, Научно-информационная политика и гибридные войны, «21-й ВЕК», #4 (45), с. 18-33, 2017.
9. Four NATO Nations Would Pick Russia to Defend Them If Threatened: Poll. *Bloomberg News*, February 17, 2017 <https://www.bloomberg.com/politics/articles/2017-02-17/melania-trump-s-slovenia-would-pick-russian-over-u-s-protection>.

10. Հարությունյան Գ. Ա., Մարջանյան Ա. Հ., Բազմակենսորոն աշխարհակարգի գիտատեխնոլոգիական բնապատկերը, *Արտյոնյան Գ. Ա., Մարջանյան Ա. Ա., Научный ландшафт в полицентричном мире // «21-րդ դար», 3 (73), 2017, http://noravank.am/arm/journals/details.php?ELEMENT_ID=15741*

**ՀՈԳԵՎՈՐ-ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ ԵՎ ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ
ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՐՑԵՐԸ ՀԻՔՐԻԴԱՅԻՆ
ԻՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ**

Գագիկ Հարությունյան, Արա Մարջանյան

Ամփոփագիր

Հոդվածում ցույց է տրված, որ հասարակությունների կառուցողական զարգացումը հնարավոր է միայն մշակութա-քաղաքակրթական և գիտելիքային ռեսուրսների միջև դրական հակադարձ կապի առկայության պարագայում, և այս նախապայմանը առավել կարևորվում է ներկայիս գլոբալ ու բազմաբևեռ հիբրիդային հակամարտությունների պարագայում: Ստեղծված իրողությունը իր հերթին ակտուալացնում է տարբեր երկրներում դաշնակիցների ընտրության խնդիրը: Այդ վերջինի համատեքստում վերլուծվել է 2016թ. *WIN/Gallup Int.*-ի կողմից իրականացված ծավալուն հարցումը, որի նպատակն էր պարզել աշխարհի 68 երկրների հասարակությունների նախապատվությունները ռազմական դաշնակից ընտրելու խնդրում: Կատարված վերլուծության արդյունքում վերհանվել են որոշ երկրների հասարակությունների քաղաքակրթական – մշակութային և քաղաքական-տնտեսական բնույթի այն դրդապատճառները և պատկերացումները, համաձայն որոնց նրանք որպես ռազմական դաշնակից նախընտրել են, մասնավորապես, ՌԴ-ն, ԱՄՆ-ը կամ Չինաստանը:

**ДУХОВНО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ И ВОПРОСЫ
СОЮЗНИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ ПРИ ГИБРИДНЫХ РЕАЛИЯХ**

Гагик Арутюнян, Ара Марджанян

Резюме

В статье показано, что конструктивное развитие обществ возможно только при наличии обратной положительной связи между культурно-цивилизационными и знаниевыми ресурсами, и это условие особенно важно в контексте современ-

ных глобальных и мультиполярных гибридных конфликтов. Создавшееся положение в свою очередь актуализирует в разных странах задачу выбора своих союзников. В этом контексте проанализирован масштабный опрос *WIN/Gallup Int.* за 2016г., призванный уточнить предпочтения обществ 68 стран относительно выбора стратегического союзника. В результате анализа были выявлены те цивилизационно-культурные и политико-экономические причины и представления обществ рассматриваемых стран, которые предопределили выбор в качестве стратегического союзника, в частности, РФ, США или Китая.

SPIRITUAL AND TECHNOLOGICAL RESOURCES AND ISSUES OF ALLIANCE MAKING IN HYBRID REALITIES

Gagik Harutyunyan, Ara Marjanyan

Resume

The article shows that the constructive development of societies is possible only if there is a positive interconnection between the cultural/civilizational and knowledge resources. This precondition is especially important in the current conditions of global and multi-polar hybrid confrontations. This reality, in turn, makes the issue of choosing alliances among different countries an exceptionally relevant matter. In this context, the article analyzes the results of a large-scale survey conducted by WIN/Gallup Int. in 2016 in 68 countries of the world to find out public preferences in selecting military allies. As a result of the analysis, the politico-cultural and politico-economic motives and perceptions have been uncovered, prompted by which the societies in some countries choose military allies, particularly when such choice falls on Russia, USA or China.